

# bülten



tmmob  
makina mühendisleri odası

Ocak 2015 Sayı 199 Ekidir

## Sanayinin Sorunları ve Analizleri (II)

# SANAYİDE ENFLASYON: ORTALAMANIN ALTINDAKİ VE ÜSTÜNDEKİ SEKTÖRLER

Mustafa SÖNMEZ\*

## Özet

Hem 2014 yılı hem de 2009–2014 dönemi ortalama fiyat artışları dikkate alındığında, üretici fiyatlarında da tüketici fiyatlarında da dikkati çeken, enflasyona sanayi kanadından katkı, arzı yetersiz iki sektörden, gıda ve enerjiden gelmiştir. Bu iki sektöre, hükümetin vergi ve muhafazakârlık saikiyle, fiyatlarını sürekli yükselttiği, içki ve sigara sektörü de eklenmelidir.

Sanayi firmaları, 2014 yılında ürettikleri sanayi ürünlerinin fiyatlarını, 2013'e göre yüzde 6,4 oranında artırdılar. Dayanıklı tüketim ve ara malı üretenlerin fiyat artışları, ortalamanın altında kaldı.

Sanayideki enflasyonda gıda başı çaktı. Gıda sanayicileri fiyatlarını 2014'te yüzde 17,3 artırdı ve ortalama imalat sanayi fiyatlarının yaklaşık 10 puan üstüne çıkardılar. 2014'te yaşanan kuraklık, iklim şartlarından kaynaklanan arz yetersizliği, yüksek fiyat artışında en önemli etken oldu.

**2014'te** fiyatlarını en çok artıranlar sıralamasında gıdayı, inşaat sektörüne dönük ağaç ürünleri ve cam-seramik-çimento ürünlerini kapsayan “mineral ürünler” sektörü izledi.

İç talebin daralmasının da etkisiyle fiyat artışları ortalama ÜFE'nin (yüzde 6,4) altında kalan sanayi ürünleri içinde giyim, otomotiv, bilgisayar-elektronik, beyaz eşya, elektronik eşya ve kimyasal ürünler dikkat çekti.

**2009–2014** dönemi dikkate alındığında ise yıllık ortalama fiyatı en çok artıranlar ham petrol ile rafine petrol ürünleri oldu. Bu dönemde gıdada ortalama yıllık fiyat artışları yüzde 10'a yaklaştı.

**Konut fiyat** artışlarının sanayi ürün fiyat artışlarının 5 puan önünde gitmesi, hatta bunun İstanbul'da 15 puana kadar çıkması, oldukça dikkat çekici ve sanayiden uzaklaşıp inşaaata yönelmeyi açıklayan çok önemli bir göstergedir.

**Tüketicinin** ödediği fiyatlar 2014'te ortalama olarak yüzde 8,2 artış gösterdi.

2014'te imalat sanayiinde fiyatlar en çok otomotiv sanayiinde arttı ve yüzde 14'e yaklaştı. 2014'te gıda sanayinin ürettiği ürünlere tüketicinin ödediği fiyatlar yüzde 13'e yakın arttı.

Gıda fiyatlarına yakın fiyat artışı alkollü içeceklerde görüldü. Alkolsüz içecekler ya da meşrubat fiyatları da ortalama yüzde 10 arttı.

**2009–2014 döneminin** ortalama TÜFE'si yüzde 7,5 olarak gerçekleşti. Bu ortalamanın üstünde kalan sektörlere bakıldığında, alkollü içki üreten alt sektörde fiyatlar yılda ortalama yüzde 14,5 artarak ilk sırayı aldı. Sigarada da yıllık ortalama fiyat artışları yüzde 14'e yaklaştı.

Otomotiv ürünlerinde, yıllık artış ortalaması yüzde 7,6, yani ortalama TÜFE kadar oldu.

Son 6 yılın ortalamaları, birçok sanayi alt sektöründe fiyat artışlarının, TÜFE'nin gerisinde kaldığını gösteriyor. Özellikle mobilya, ev tekstili, elektronik, giyim-ayakkabı, züccaciye, ev araç gereçlerinde yıllık ortalama fiyat artışları, TÜFE'nin 1–2 puan altında seyretti.

\* İktisatçı-Yazar, Makina Mühendisleri Odası Danışmanı

## ENFLASYON: ALTTAKİLER, ÜSTTEKİLER...

Sanayi firmalarının fiyat artışlarını Türkiye İstatistik Kurumu izlemektedir. TÜİK'in fiyatlarını takip ettiği 430'un üzerindeki maddenin çoğu sanayi ürünüdür. TÜİK, ürünlerin "Yurt İçi Üretici Fiyatı"nı izlediği ve aylık bazda paylaştığı gibi, ürünlerin "Tüketici fiyatları"nı da izlemektedir. Sanayi ürünlerini kullanan tüketicinin ödediği fiyatlarda ne tür değişiklik olduğu da aylık bazda kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

TÜİK'e göre, sanayi firmaları, 2014 yılında ürettikleri sanayi ürünlerinin fiyatlarını, 2013'e göre yüzde 6,4 oranında artırdılar. Sanayi ürünlerinden dayanıksız tüketim malı tanımına giren gıda gibi ürünlerde yıllık fiyat artışları yüzde 14'e yaklaşırken, 2014'te talebi bir hayli gerileyen dayanıklı tüketim mallarında fiyat artışları yüzde 8'e yakın arttı. Üretilen ara malı ve yatırım mallarındaki fiyat artışları ise yüzde 6-6,5 dolayında kaldı. 2014'te enerji üreten firmaların fiyatları ise artmak yerine yüzde 8'e yakın düştü. Bunda, dünya petrol ve gaz fiyatlarındaki düşüş etkili oldu.

2014 üretici fiyatlarındaki yüzde 6,4 artış, son 5 yılın artışına katıldığında 2009-2014 döneminde üretici fiyatlarındaki yıllık ortalama artışın yüzde 7,3'ü bulduğu görülmektedir.

2009-2014 döneminde dayanıksız tüketim mallarında yıllık fiyat artışı yüzde 8'e yaklaşırken, bunda en önemli etken gıda ürünlerindeki fiyat artışları ya da "gıda enflasyonu" oldu.

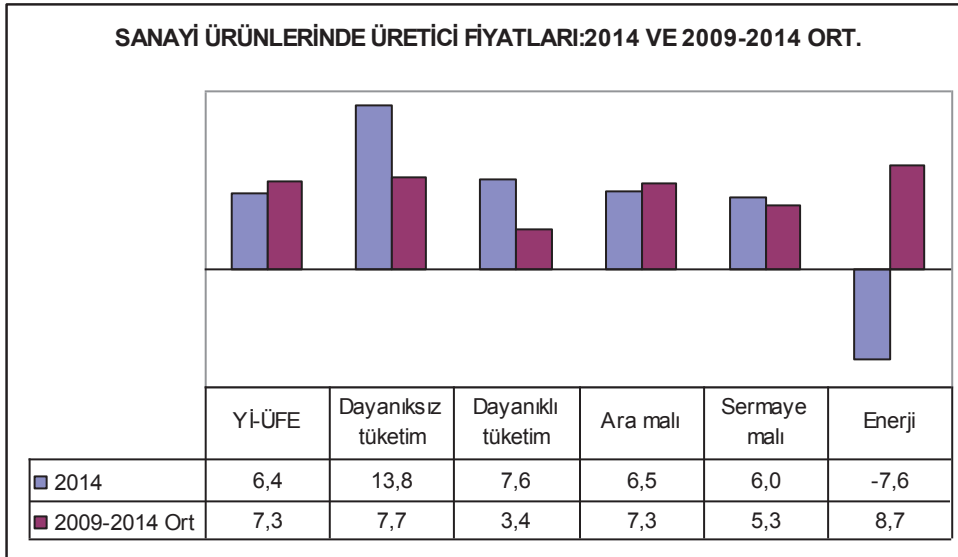
Yine 2009-2014 döneminin ortalama yıllık artışları dikkate alındığında, enerji fiyatlarının yüzde 9'a yakın yıllık artışla ilk sırayı aldığı anlaşılmaktadır. Son iki yılda inişe geçen enerji fiyatları, 2009-2012 döneminde yılda ortalama yüzde 15 artıyordu.

### Gıda Enflasyonu

İmalat firmaları, ortalama olarak 2014'te fiyatlarını yüzde 7,6 artırdılar. Ancak bazı sektörlerde artış, bu ortalamamın bir kat üstüne çıkarken bazılarında daha düşük gerçekleşti.

İmalat sanayiinde 2014'te fiyatlarını en çok artıranlar gıda firmaları oldu. Gıda ürünlerinde fiyatlar bir yılda yüzde 17,3 arttı ve ortalama imalat sanayi fiyatlarının yaklaşık 10 puan üstüne çıktı.

Grafik 1



Kaynak: TÜİK

2014'te fiyatlarını en çok artıranlar sıralamasında gıdayı, inşaat sektörüne dönük ağaç ürünleri ve cam-seramik-çimento ürünlerini kapsayan "mineral ürünler" sektörü izledi. Ağaç ürünlerinde artış yüzde 14,4'ü, mineral ürünlerde yüzde 12,2'yi buldu.

**Tablo 1.** Sanayi Ürünlerinde Üretici Fiyatları: 2014 ve 2009–2014 Ort. (%)

	2014	2009–2014
Gıda ürünleri	17,3	9,6
Ağaç ve mantar ürünleri	14,4	5,9
Deri ve ilgili ürünler	12,7	6,8
Metalik olmayan mineral ürünler	12,2	6,3
Diğer ulaşım araçları	10,1	4,4
Doğalgaz	9,5	4,9
Kauçuk ve plastik ürünler	8,6	6,8
İçecekler	8,0	8,2
İmalat	7,6	7,3
Diğer mamul eşyalar	7,4	2,1
Mobilya	6,8	7,0
Makine ve ekipmanlar b.y.s.	6,6	4,1
Yurt içi ÜFE	6,4	7,3
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	6,4	6,7
Elektrikli teçhizat	6,0	5,0
Fabrikasyon metal ürünler	5,9	3,3
Giyim eşyası	5,6	5,4
Motorlu kara taşıtları	5,5	6,5
Bilgisayarlar ile elektronik	4,4	3,1
Basım ve kayıt hizmetleri	3,4	3,6
Linyit	3,3	6,2
Tekstil ürünleri	2,9	7,6
Ana metaller	2,3	9,2
Temel eczacılık ürünleri	1,0	-3,5
Kağıt ve kağıt ürünleri	0,9	5,1
Tütün ürünleri	0,2	4,8
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	-3,6	4,1
Ham petrol	-20,3	19,9
Kok ve rafine petrol ürünleri	-25,8	13,8

Deri sanayi firmaları 2014'te fiyatlarını yüzde 13'e yakın artırarak dikkat çektiler. Otomobil dışındaki ulaşım aracı üreticileri de fiyatlarını bir yılda yüzde 10 artırdılar.

Doğalgaz fiyatları yüzde 9,5 artarken kauçuk-plastikteki artış da yüzde 9'a yaklaştı.

### Düşen Fiyatlar...

2014'te fiyatı artırmak yerine 2013 fiyatının altına düşen, ucuzlayan ürünlerin başında petrol ürünleri geldi ve fiyatlar yüzde 26'ya yakın düştü. Aynı kapsamda ham petrol fiyatları yüzde 20 düşerken elektrik, gaz fiyatlarında da yüzde 3,6 düşüş gerçekleşti. Bu sonuçta dünya petrol fiyatlarında, özellikle 2014'ün ikinci yarısında yaşanan gerileme etkili oldu.

Kâğıt, ilaç, demir-çelik, tekstil sanayilerinin yıllık fiyat artışları ise yüzde 3 ile yüzde 1 arasında kaldı.

İç talebin daralmasının da etkisiyle fiyat artışları ortalama ÜFE'nin (yüzde 6,4) altında kalan sanayi ürünleri içinde giyim, otomotiv, bilgisayar-elektronik, beyaz eşya, elektronik eşya ve kimyasal ürünler dikkat çekti.

### Son 6 Yılın Ortalamaları

Ham petrol ve petrol ürünlerinde 2014 yılında yaşanan düşüşler, sadece bu yıla ait. Önceki 5 yıl da analize katıldığında görünüm değişmektedir. 2009–2014 döneminde yıllık ortalama fiyatı en çok artıranlar ham petrol ile rafine petrol ürünleri oldu ve artışlar ham petrolde yüzde 20'yi, akaryakıtta yüzde 14'ü buldu.

2014'ün zam şampiyonu gıdanın yüzde 17,3'lük fiyat artışı yine bu yıla ait. Önceki 5 yıl da dikkate alındığında gıdada ortalama yıllık fiyat artışları yüzde 10'a yaklaşıyor. 2014'te yaşanan kuraklık, iklim şartlarından kaynaklanan arz yetersizliği, hızlı fiyat artışlarında en önemli etken.

**Tablo 2.** Sanayi Ürünlerinde Üretici Fiyatları: 2009–2014 Yıllık Ortalamasına Göre Sıralama (%)

	2009-2014	2014
Ham petrol	19,9	-20,3
Kok ve rafine petrol ürünleri	13,8	-25,8
Gıda ürünleri	9,6	17,3
Ana metaller	9,2	2,3
İçecekler	8,2	8,0
Tekstil ürünleri	7,6	2,9
Yurt içi ÜFE	7,3	6,4
İmalat	7,3	7,6
Mobilya	7,0	6,8
Kauçuk ve plastik ürünler	6,8	8,6
Deri ve ilgili ürünler	6,8	12,7
Kimyasallar ve kimyasal ürünler	6,7	6,4
Motorlu kara taşıtları	6,5	5,5
Metalik olmayan mineral ürünler	6,3	12,2
Linyit	6,2	3,3
Ağaç ve mantar ürünleri	5,9	14,4
Giyim eşyası	5,4	5,6
Kağıt ve kağıt ürünleri	5,1	0,9
Elektrikli teçhizat	5,0	6,0
Doğalgaz	4,9	9,5
Tütün ürünleri	4,8	0,2
Diğer ulaşım araçları	4,4	10,1
Makine ve ekipmanlar b.y.s.	4,1	6,6
Elektrik, gaz üretimi ve dağıtımı	4,1	-3,6
Basım ve kayıt hizmetleri	3,6	3,4
Fabrikasyon metal ürünler	3,3	5,9
Bilgisayarlar ile elektronik	3,1	4,4
Diğer mamul eşyalar	2,1	7,4
Temel eczacılık ürünleri	-3,5	1,0

Deri, inşaat malzemeleri, doğalgazdaki 2014 yüksek fiyat artışlarında da 2014'e özgü yanlar var. Son 6 yılın ortalamaları 2014'ün oldukça altında.

Örneğin 2014'te yüzde 13'e yaklaşan inşaat malzemesi ağırlıklı mineral ürünlerde 6 yıllık dönemin

ortalama artışları yüzde 6 dolayında. 2014, fiyatlarda sert artışların yaşandığı bir yıl oldu.

Doğalgaza 2014'te yapılan yüzde 10 zam da Botaş'ın zararlarını kapama çabasıyla ilgili. Önceki yıllarda doğalgaz fiyatlarındaki yıllık artış yüzde 5'in altında kalıyordu. Ağaç ürünlerinde 2014'te yüzde 15'e yaklaşan fiyat artışında da yüzde 15 yükselen dolar kurunun ithal hammadde fiyatlarını artırması etkili görünüyor. Önceki yıllarda ağaç ürünlerinde yıllık artışlar yüzde 6'yı bulmuyordu.

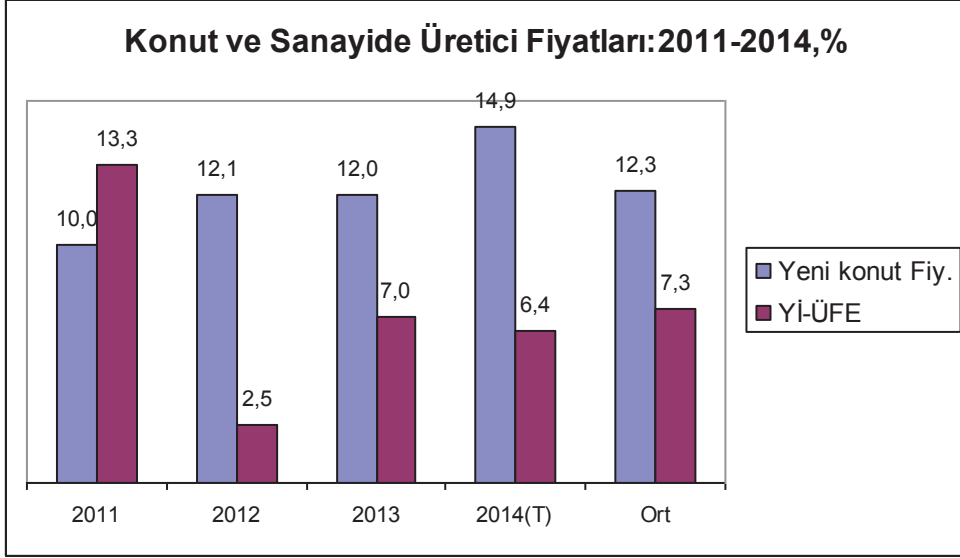
2014'te fiyat artışları düşük görünen birçok sektörün, önceki 5 yılda fiyatları daha yüksek seyrediyordu. Bunlardan, 2014'te fiyat artışları yüzde 3'ün altında kalan tekstil ürünlerinin, son 6 yılda ortalama fiyatları yılda yüzde 8'e yakın arttı. Demir-çelik ağırlıklı ana metallerde 2014 fiyat artışı yüzde 2 dolayındaydı, ama önceki yıllarda her yıl yüzde 9 arttı. Kâğıtta 2014'te yüzde 1'de kalan fiyat artışı, 6 yılın ortalamasında yüzde 5'in üstünde.

#### Konut ve Sanayi Fiyatları

Sanayicinin ürettiği ürünlerdeki fiyat artışlarını, bir de konut fiyat artışları ile kıyaslamak yerinde olacaktır. Sanayi ürünü fiyat artışları Türkiye İstatistik Kurumu tarafından uzun yıllardır saptanırken konut fiyat artışları, 2010 yılından bu yana Merkez Bankası tarafından izlenmektedir.

Konut piyasasında konutun gerçek fiyatı, satışın gerçekleşmesi ile oluştuğundan, söz konusu gerçek fiyatı temsil etmek üzere, Merkez Bankası, bankalardan bilgi toplamaktadır. Bireysel konut kredisi talebiyle bankalara yapılan başvurular sırasında düzenlenen "değerleme raporlarındaki konut değerleri"

Grafik 2



fiyatların seyrini saptamada kullanılmaktadır. Konut kredisi kullandıran bankalar, aylık değerlendirme raporu verilerini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına (TCMB) elektronik yolla aktarmaktadırlar. Banka da bu raporlarda yer alan fiyatlar üstünden artışları belirli bir yöntem ile tahmin etmektedir.

Buna göre yeni konutlarda 2011'de yüzde 10 artan fiyatlar, izleyen iki yılda yüzde 12 dolayında arttıktan sonra, 2014 Ekim ayı itibarıyla artış yüzde 15'e yaklaşmıştır. Ancak il-bölge bazında farklılıklar dikkat çekicidir. 2014'te Türkiye ortalaması yüzde 15'e yaklaşırken İstanbul'da konut fiyat artış ortalaması yüzde 25'e ulaşmıştır. Ankara'daki konut fiyat artışları yüzde 12, İzmir'deki yüzde 13'tür.

Konutta 2011–2014 dönemi ortalama yıllık fiyat artışları yüzde 12,3'ü bulmaktadır. Aynı dönemde sanayi ürünlerinin ortalama yıllık artışı yüzde 7,3'tür. Bu da konuttaki fiyat artışlarının, sanayi ürünlerinin ortalama fiyat artışını 5 puan geride bırakması demektir.

Konut satışlarının dörtte birinin gerçekleştiği İstanbul'da 2014'te fiyatların yüzde 25 arttığı anımsandığında, sanayi fiyatlarıyla farkın 18 puan gibi devasa bir boyuta çıktığını ayrıca hatırlatmak

gerekir. Bu da son 10–12 yılda konuta yatırımın neden öncelik aldığı sorusuna bir başka yanıt sayılabilir.

#### Tüketici İçin Sanayi Ürün Fiyatı...

Tüketicinin ödediği fiyatlar, 2014'te ortalama olarak yüzde 8,2 artış gösterdi. Sanayi ürünlerinden birçoğunun fiyatı bu ortalamadan üstüne çıkarken bazıları da altına düştü.

2014'te imalat sanayiinde fiyatlar en çok otomotiv sanayiinde arttı ve yüzde 14'e yaklaştı. Örneğin TÜİK'e göre, dizel otomobil fiyatı bir yılda 51 bin TL'den 57 bin TL'ye çıkarak yüzde 12'ye yakın artış gösterdi.

2014'te gıda sanayinin ürettiği ürünlerdeki fiyat artışı ise yüzde 13'e yaklaştı. Özellikle alt ve orta ailelerin bütçelerinde üçte birlik yer tutan gıda sanayi ürünlerini, tüketici ortalama yüzde 13 zamlı kullandı.

Gıda ürünleri fiyatları içinde işlenmiş gıda olarak çay fiyatları yüzde 26, zeytinyağı yüzde 25, tereyağı yüzde 23 artışlarla dikkat çektiler. Salça, sucuk, sosis, makarna fiyatları yüzde 18–20 arasında artarken ekmek fiyatları yüzde 17'ye yakın artış

**Tablo 3.** Tüketicinin Ödediği Sanayi Ürünlerinin Fiyat Artışları: 2014 ve 2009–2014 Ort. (%)

	2014	2009-14 Ort
Otomotiv (Kara Taşıtları)	13,7	7,6
Gıda	12,9	9,3
Alkollü İçecekler	12,4	14,5
Gazete, Kitap	12,3	10,1
Eğlence ve Kültür Araçları	11,9	8,0
Züccaciye, Yemek Takımı vb.	11,0	5,9
Alkolsüz İçecekler	9,9	6,9
Ayakkabı	9,5	6,1
Konutun Bakım ve Onarımı	9,3	5,8
Ev Aletleri	8,3	2,7
Tüfe	8,2	7,5
Ev ve Bahçe Araç Gereçleri	8,1	5,9
Giyim	8,1	6,3
Mobilya, Mefruşat, Halı vb.	7,7	6,9
Tütün	7,3	13,9
Tıbbi Ürünler, Aletler ve Malzemeler	5,6	1,9
Ev İçi Tekstil	5,4	6,9
Elektrik, Gaz ve Diğer Yakıtlar	4,7	6,9
Görsel-İşitsel Sistemle ile İlgili Ekipman	-4,6	-5,0
Telefon Ekipmanı	-6,6	-0,6

gösterdi. 2014'te peynir fiyatları yüzde 16, süt fiyatları ise yüzde 13 artış gösterdi. Çeşitli şeker ürünleri ve süt ürünleri de yıllık yüzde 11 ile yüzde 8 dolayında fiyat artışları yaşadılar.

Gıda fiyatlarına yakın fiyat artışı alkollü içeceklerde görüldü. Etiket fiyatının yüzde 55-60'ı Maliye'ye vergi olarak giden içkide, fiyatlardaki artış 2014'te yüzde 12,4 oldu. Bira fiyatlarında artış yüzde 15'i geçti. Alkolsüz içecekler ya da meşrubat fiyatları da ortalama yüzde 10 arttı ve 2014'ün ortalama TÜFE'sini 2 puan geride bıraktı.

Basın sanayinin ürünleri gazete-kitap, kültür araçlarının fiyatları 2014'te yüzde 12 dolayında artarken, öteki sanayilerin çoğunun fiyatları, ortalama yüzde 8,2'lik TÜFE'nin altında kaldı.

2014'te aralarında fotoğraf makinası, fırınlı ocak, televizyon gibi ürünlerin olduğu birçok ev eşyasının fiyatları ise artmak bir yana, yüzde 20 ile yüzde 5 arasında düşüşler gösterdi.

### 2009–2014 Ortalamaları...

Sanayi ürünlerinin fiyatları, 2014'te, yüzde 8,2'lik ortalama TÜFE'nin üstünde kalırken ürünlerin yarısında, ortalamanın altına fiyat artışları gözlemlendi. Ancak, 2014'e ait fiyat tablosu, 2009–2014 dönemini kapsayan 6 yılın ortalama görünümüyle örtüşmemektedir.

Son 6 yılın ortalama TÜFE'sinde artış yüzde 7,5'tir. Bu ortalamanın üstünde kalan ürünlere bakıldığında, alkollü içkide fiyatlar yılda ortalama yüzde 14,5 artarak ilk sırayı almıştır. Alkollü içki satışının yüzde 55-60'ının vergi olarak Maliye'ye aktığını yeniden hatırlatarak bu kronik fiyat artışının vergisel boyutunun altını çizmek gerekir. Yine artış gerekçesi "vergisel" olan tütün ürünleri ya da sigarada da yıllık ortalama fiyat artışları yüzde 14'e yaklaşmıştır. Üçüncü sırada gazete-kitap ve kırtasiye fiyatları gelmektedir. Bu ürünlerde yılda ortalama yüzde 10 fiyat artışı yaşanmıştır.

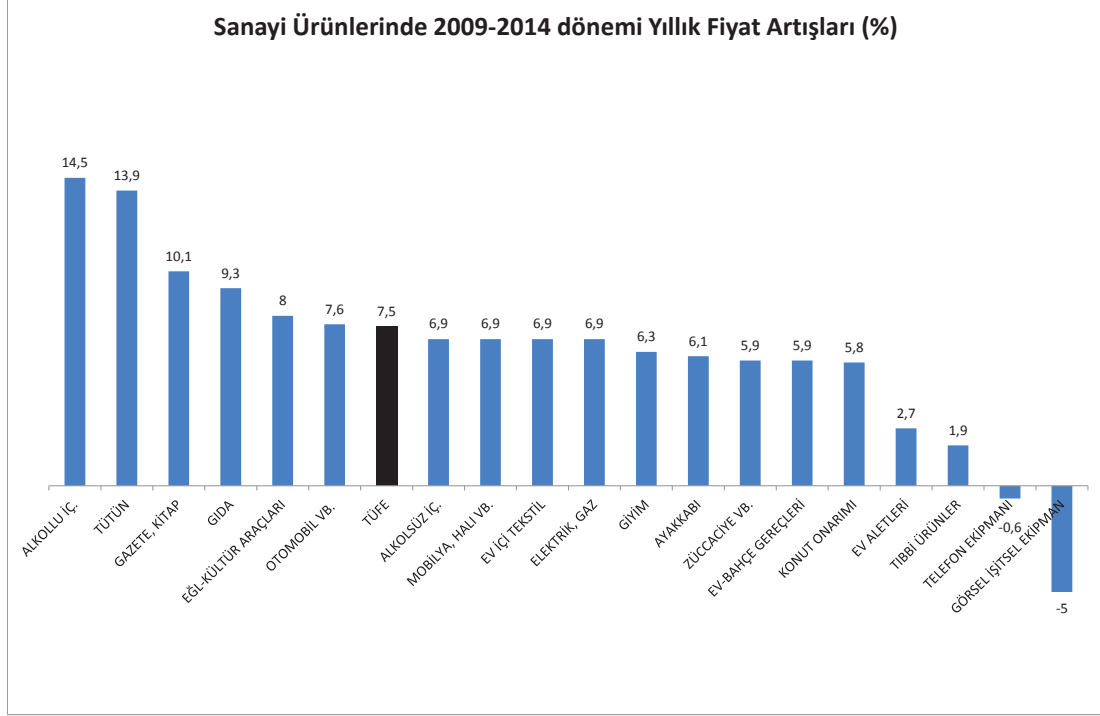
Otomotiv, 2014'te yüzde 14'e yakın fiyat zammı gördü, ama 6 yılın ortalamasına bakıldığında bu sektördeki fiyat artışlarının yıllık ortalaması yüzde 7,6, yani ortalama TÜFE kadardır.

Birçok sanayi ürününde fiyat artışlarının yıllık TÜFE'nin gerisinde seyrettiği görülmektedir. Özellikle mobilya, ev tekstili, elektronik, giyim-ayakkabı, züccaciye, ev araç gereçlerinde yıllık ortalama fiyatlar, TÜFE'nin 1–2 puan altında seyretilmiştir.

### Enflasyonun Kaynakları

Hem 2014 yılı hem de 2009–2014 dönemi ortalama fiyat artışları dikkate alındığında, üretici fiyatlarında da tüketici fiyatlarında da dikkati çeken, enflasyona sanayi kanadından katkı, arzı yetersiz iki sektörden, gıda ve enerjiden gelmektedir. Gı-

Grafik 3



dada, tarımın ihmaline eklenen iklimsel olumsuzluklar hem işlenmemiş gıdada hem de işlenmiş gıdada fiyatları tırmandırarak genel enflasyonu yukarı çekmektedir. 2014, özellikle bir tırmanma yılı olmuştur.

Enerjide, 2014'teki dünya fiyatlarının düşüşü, enerjinin genel enflasyona etkisini azaltsa da son 6 yılda enerji, enflasyonda önemli bir yer tutmuştur.

Bunlara eklenmesi gereken hükümetin vergi toplamanın yanı sıra, muhafazakâr bir rejim tesisi için içki ve sigarada izlediği fiyat politikasıdır. Bu sektörlerdeki fiyat artışları hem ÜFE'yi hem de TÜFE'yi yukarı çekmektedir.

Otomotiv gibi kurdaki artışla maliyetleri artıran ama oligopolistik yapısıyla da fiyat artırma kudreti olan sektörler, ayrıca enflasyona yukarı yönlü etkiler yapmaktadır.

Bunların dışında kalan sektörlerin ortalama enflasyon dolayında, birçoğunun da altında kalması dikkat çekicidir.

Genelde ise konut fiyat artışlarının sanayi ürün fiyat artışlarının 5 puan önünde gitmesi, hatta bu farkın İstanbul özelinde 18 puana kadar çıkması, oldukça dikkat çekici ve sanayiden uzaklaşıp inşaata yönelmeyi açıklayan başka bir önemli göstergedir.

**tmmob**  
**makina mühendisleri odası**

Meşrutiyet Cad. No: 19/6. Kat 06650 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 425 21 41 Faks: (0 312) 417 86 21

<http://www.mmo.org.tr> e-posta: [mmo@mno.org.tr](mailto:mmo@mno.org.tr) [basin@mno.org.tr](mailto:basin@mno.org.tr)